

Çin'in Yükselişi, ABD'nin Ekonomik Stratejisi ve Türkiye İçin Çıkarımlar

Veriye Dayalı Küresel Rekabet Analizi (1995–2025)

Dr. Ahmet Kadioglu

Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürü

serbest piyasa reformlarından değil; “devlet kapitalizmi” modelinden kaynaklanılmıştır. Sübvansiyonlar ise 2020 itibarıyla GSYH'nin %3,5'i (OECD, 2021). Buna mukabil, Fikrî mülkiyet ihlalleri 2019'da ABD şirketlerine yıllık 225–600 milyar dolar zarar (US IP Commission, 2019). Ayrıca, zorunlu teknoloji transferleri ile 2010–2020 arasında 1.200'den fazla ABD firmasını etkilemiştir (CSIS, 2022).

2. Washington'un Tepkisi: 2018–2024 Arası Dönüm Noktası

1. Çin'in Küresel Yükselişi: Verilerle Dönüşüm, 1995 yılında Çin'in küresel imalat üretimindeki payı %4,8 iken, 2010'da %24, 2024 itibarıyla %31'e ulaşmıştır (World Bank, World Development Indicators, 2024). Bu artış, son 30 yılda dünya tarihindeki en hızlı sanayi dönüşümüdür (Naughton, The Chinese Economy, 2021). ABD'nin Çin'den ithalatı 2000'de %8 seviyesindeyken 2018'de %22'ye çıkmıştır (USTR, 2019). Aynı dönemde ABD'de yaklaşık 5 milyon imalat istihdamı kaybolmuştur (Autor, Dorn & Hanson, AER, 2016). 2001–2012 arasında Çin'in döviz rezervleri 212 milyar dolardan 3,3 trilyon dolara, cari fazlası %10 GSYH'ye ulaşmıştır (IMF, External Sector Report, 2020). Bu dönemde RMB'nin düşük tutulması ve devlet sübvansiyonları, 2008 küresel finans krizinin dengesizliklerini derinleştirmiştir (Obstfeld & Rogoff, 2009). 2007'de Çin'in cari fazlası GSYH'nin %10,1'i iken; 2023'te bu oran %1,9'dur (IMF, 2024). Çin'in sanayi büyümesi,

Trump yönetimi (2018), Çin'den yapılan ithalatın yaklaşık %50'sine gümrük vergisi koymuştur (Peterson Institute, 2020). Ancak bu politikalar genel ve kısa vadeli etkiler yaratmıştır. Biden yönetimi (2021–2024), daha hedefe yönelik bir strateji izlemiştir. CHIPS and Science Act (2022), ABD'nin ileri yarı iletken üretimini 2032'ye kadar %0'dan %30'a çıkarma hedefi (SIA, 2023). IRA (Inflation Reduction Act, 2022) ile birlikte batarya ve temiz enerji yatırımlarına 370 milyar \$ teşvik verilmiştir. (Brookings, 2023). Müttefik koordinasyonu sayesinde Japonya ve Hollanda ile yarı iletken ekipmanı ihracat kontrolleri sağlanmıştır. (White House Briefing, 2023). Bu dönemde ABD, “seçici koruma + müttefik koordinasyonu + endüstriyel yenilenme” formülünü benimsemiştir (Campbell & Sullivan, Foreign Affairs, 2024).

3. İkinci Trump Yönetimi (2025–):

Tersine Gidiş gibi yeni yönetim, ticareti mali gelir aracı haline getirmiştir, bu sayede genel tarifeler: Yıllık 300–400 milyar \$ gelir hedefi (CBO, 2025) Müttefik ülkelere tarife: Avustralya, İngiltere, Kanada dahil 100% lere varmaktadır. (Financial Times, 2025) ABD sanayisine etkisi ise tartismalıdır, General Motors ve Ford için milyarlarca \$ ek maliyet (Reuters, 2025) CHIPS Yasası'nda "kâr paylaşımı (upside sharing)" kaldırılarak devlet hissedarlığı getirilmiş, bu da devlet kapitalizmine benzer bir risk yaratmıştır (Brookings, 2025). Ayrıca 2025'te, Çin'e çip ihracatı yapan ABD şirketlerinin gelirlerinin %15'ini hükümete devretmesi şartı getirilmiştir (CNBC, 2025). Bu, stratejik teknoloji kontrolünü mali kazançla değiştiren bir "stratejik hata" olarak yorumlanmaktadır (CSIS, 2025). Bunun tesiri uzun vadede hissedileceği anlaşılmaktadır.

4. Doların Kırılganlığı ve Finansal Güven Sorunu ise daha zor bir sürecin haberdarıdır, ABD federal borcu 2025 itibarıyla 42 trilyon \$'a, borç/GSYH oranı %126'ya çıkmıştır (CBO, 2025).

30 yıllık tahvil getirisi %5,1, dolar endeksi (DXY) %9 düşüş göstermiştir (Bloomberg, 2025). Yabancı merkez bankaları, rezervlerindeki altın payını %15'ten %20'ye yükseltmiştir (BIS, 2024). Bu tablo, doların küresel hakimiyetinin (dünya ticaretinin %84'ü, IMF, 2023) uzun vadede erozyona uğrayabileceğini göstermektedir. Çin ise yuan bazlı ticaret anlaşmalarını (BRICS, ASEAN, Körfez) artırarak "de-dollarization" sürecini hızlandırmaktadır (IMF Working Paper, 2024). Bu ABD için geçmişte savaş sebeplerinden biri olarak yorumlanmıştır.

5. **Kazanmanın Formülü:** Kurumsal Güç, İnovasyon ve İttifaklar
Bir "akıllı ABD stratejisi" şunlara dayanmalıdır, Hedefe yönelik tarifeler yalnızca stratejik sektörlerde uygulanmalı

(semiconductor, rare earths, AI). Yerli üretim yatırım ise Yenilenebilir enerji, batarya, veri merkezleri (DOE, 2024).

Ostim Teknik üniversitesinin başını çektiği gibi Üniversite–endüstri iş birliği araştırma fonlarının artırılması (NSF, 2024) sağlayacaktır. Bununla birlikte müttefiklerle eşgüdüm çerçevesinde Japonya, AB, Kanada ile tedarik zinciri ortaklığı başlamış ve Kurumsal bağımsızlık sayesinde Federal Reserve üzerindeki siyasi baskının kaldırılması gündemdedir (Stiglitz, 2024).

6. Türkiye İçin Stratejik Dersler

a. Teknolojik Egemenlik ve İleri Üretim
Çin'in 1995–2025 arasında üretim payını altı kat artırması, uzun vadeli sanayi planlamasının önemini göstermektedir.

→ Türkiye, savunma, yapay zekâ, batarya ve yarı iletken sektörlerinde devlet destekli "stratejik üretim bölgeleri" kurmalıdır (Yülek, 2023).

b. Mali Disiplin ve Kurumsal Güven
ABD'de Federal Reserve'e müdahale girişimleri, kurumsal bağımsızlığın ne kadar kritik olduğunu kanıtlamaktadır.

→ Türkiye'de TCMB bağımsızlığı ve şeffaf bütçe yönetimi, dış yatırım güveninin temelidir (OECD, 2024).

c. Tedarik Zinciri Diplomasisi
ABD'nin müttefiklerle eşgüdüm zorunluluğu, Türkiye'nin NATO ve D-8 ülkeleriyle sanayi işbirliği kurmasının gerekliliğini göstermektedir.
→ Türkiye, Afrika-Ortadoğu enerji koridorları ve Karadeniz–Orta Asya üretim zincirleri üzerinden stratejik merkez olabilir (Kadioğlu, 2024).

d. İnovasyon Ekosistemi
ABD'nin AR-GE odaklı sanayi dönüşümü, kamu ve özel sektör koordinasyonunun önemini göstermektedir.

→ Türkiye'de üniversite-sanayi-savunma üçgeni için özel Ar-Ge fonları (örneğin TÜBİTAK Savunma Teknoloji Fonu) oluşturulmalıdır.

e. Döviz Rezervleri ve Dolar Riski

Küresel de-dolarizasyon süreci, Türkiye gibi yükselen ekonomiler için rezerv çeşitlendirmesi ve altın destekli finansman fırsatları yaratmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye İçin Jeoekonomik Ders ise "Stratejik bağımsızlık, yalnızca askeri değil; teknolojik kapasite, mali disiplin ve kurumsal güvenle mümkündür."

Türkiye, Çin ve ABD arasındaki rekabetten şu üç temel dersi çıkarmalıdır:

- Yüksek teknolojiye dayalı sanayi politikası,
- Mali istikrar ve kurumsal güvenin korunması,
- Bölgesel ittifaklarla üretim merkezleri kurulması.

Bu unsurlar birleştğinde Türkiye, 2030'lara kadar bölgesel sanayi lideri ve enerji geçişinin merkez ülkesi haline ülkemiz gelebilecektir.

Kaynakça:

World Bank (2024). World Development Indicators: Manufacturing Value Added (% of GDP).

IMF (2024). External Sector Report.

Autor, D., Dorn, D., Hanson, G. (2016). The China Shock. American Economic Review.

Naughton, B. (2021). The Chinese Economy: Adaptation and Growth. MIT Press.

CSIS (2022). China's Industrial Subsidies and Tech Transfer Practices.

OECD (2021). Measuring Distortions in International Markets.

US IP Commission (2019). The Theft of American Intellectual Property: Update 2019.

Peterson Institute for International Economics (2020). Trump Trade War Timeline.

Brookings Institution (2023). The Inflation Reduction Act and U.S. Industrial Policy.

Semiconductor Industry Association (SIA) (2023). U.S. Semiconductor Manufacturing Outlook.

White House Briefing (2023). U.S.-Japan-Netherlands Semiconductor Export Controls.

Campbell, K. & Sullivan, J. (2024). America's New Economic Strategy. Foreign Affairs.

Congressional Budget Office (CBO) (2025). Federal Revenue Projections.

Reuters (2025). Auto Industry Faces Billions in Tariff Costs.

Bloomberg (2025). U.S. Treasury Yields Exceed 5% Amid Fiscal Expansion.

BIS (2024). Global Reserve Composition Statistics.

IMF (2023).

Yülek, Ulusların Yükselişi